

Teleki Júlia

A CSÚROGI MAGYAROK MEGHURCOLTATÁSA

Mit jelent csúrogi²¹ magyarnak lenni? Ebben a két szóban benne van az özvegyiség, az árvaság, a megaláztatás, a meghurcoltatás, a száműzetés.

Sokat hallottunk az 1942-es hideg napokról, annál kevesebbet az 1944-es véres megtorlásokról. Éppen ezért röviden a túlélők szemével szeretnék rámutatni a megtorlások kegyetlen időszakára.

1944 őszén Vajdaság-szerzte végigsöpört a bosszú, a nemzetgyűlölet. Csúrogot sem kerülte el, sőt talán itt tetőzött.

1944 októberében bejöttek a partizánok és a helybeli szerb lakosok segítségével október végén összeszedték az életerős magyar férfiak többségét, Két hét megaláztatás és kínzás után kivégezték őket.

Tíz hónapos voltam, amikor elvitték az édesapámat. Soha többé nem jött vissza. Kivégezték.

²¹ Csurog (szerb: Čurug) falu a Vajdaságban, Bácska DNy-i részén, Becsétől D-re. 1918-ig Magyarország (Bács-Bodrog vármegye), 1918-tól a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, 1929-től Jugoszlávia része. 1941–1944 között ismét Magyarországhoz tartozott. 1944-ben több száz magyart kivégeztek, a többieket kitelepítették. 1948-ra a 2500 magyar lakosból 193 maradt.

Én soha nem mondhattam azt a kedves meleg szót, hogy ÉDESAPÁM. Hiányát egész életemen keresztül érzem.

Két hétig a nővérem hordta neki az ebédet, akárcsak a többi magyar gyerek, mivel az asszonyoknak kocsival, lóval dolgozniuk kellett a szerb gazdáknál, persze térítés nélkül.

Amikor a nővérem utoljára vitte az ebédet, azt mondták neki, hogy *az apád már nem éhes.*

Látta, amint kocsik hagyják el a községháza udvarát, a kocsikról a halott emberek keze, lába lógott. A kocsik aljából csorgott a vér. A nővérem akkor 13 éves volt. A szörnyű látvány élete végéig kísérte. A halottakat a falu szélén lévő sintérgödörben, azaz a dögtemetőben földelték el. Ezzel is megalázták őket. A halott hordók vallomása szerint ott kb. 3000 magyart temettek el. Ugyanis odavitték a környékből kivégzett magyarokat is. Pontos adatokat a kivégzettekről nem tudunk, csak a szemtanúk vallomására számíthatunk.

Sajnos a bosszú, a nemzetgyűlölet túl nagy volt. Sokszor hallatszott a falubeli szerbek körében, hogy nem akarnak a magyarokkal együtt élni. 1945. január 23-án Tito beleegyezésével kiűzték otthonukból a csúrogi magyarokat.

A reggeli órákban bejött hozzánk egy szerb fiú puskával a kezében és arra kényszerített bennünket, hogy öt perc alatt hagyjuk el a házat, különben mindannyiunkat lelövöldöz. Édesanyám nem akart menni.

– Lőj le minket is! – mondta. Akkor a testvéreim elkezdtek sírni.

– Anya, gyerünk, gyerünk! – mondták. A bátyám befogta a lovakat, édesanyám a kocsira pakolt, amit tudott, ruhaneműt és élelmet, mert már arra nem volt ideje, hogy minket is felöltöztessen, pokrócba csavart és úgy rakott a kocsira. Én egy éves voltam, egyik nővérem 4, a bátyám 11 és az idősebb nővérem 13 éves volt. Elindultunk kocsival, de két sarok után lezavar-

tak a kocsiról és azt elvitték, mi ott maradtunk élelem és meleg ruha nélkül. Az utcákból kis batyukkal a kezükben ballagtak a megrémült magyarok, főleg öregek, asszonyok és gyerekek, utánuk puskával a partizánok. A piactérre terelték a népet. Itt mindent elvettek tőlük: pénzt, iratokat, ékszereket. Aki nem adta a fülbevalóját, kitepték a füléből. Délután négy óráig várták a sorsuk beteljesülését a megalázott magyarok.

– Tiszába velük! – mondták többen is a szerb járókelők közül, akik mindenféle szitkokat szórtak a megrémült, átfázott emberekre.

Esteledett, amikor az átfázott, megrémült magyarokat elindították Járek felé. A kisbabás családok egy részét tehervagonba rakták, a többiek pedig gyalog indultak el. Nagyon hideg volt. Térdig ért a hó és mínusz 20 fok alatt volt a hőmérséklet. Aki nem tudott menni, azt puskatussal verték. Az asszonyok és a gyerekek sírtak. A könnycsepp ráfagyott az arcukra. Sokuknak megfagyott a lába. Az első áldozat Járek felé egy három hónapos kisbaba volt: megfagyott az édesanyja karjában.

A Zsablyán áthaladó megdermedt, elcsigázott menetet a zsablyai szerb lakosok leköpdösték, megdobálták és halált kiáltottak rájuk. A magyar lakosok könnyes szemmel nézték őket, és pokrócokat adtak a megdermedt embereknek.

Egy hét múlva ugyanez a sors várt rájuk is.

A meggyötört, átfázott menet másnap hajnalban érkezett meg Járekra. Csúrogy és Járek között a távolság 33 kilométer. Ezen a hosszú úton térdig érő hóban kellett szenvedniük.

Járek német falu volt. Előzőleg elűzték a németeket, és a faluban gyűjtőtábor létesítettek a partizánok.

Egy szobába 25-30 embert raktak, nem nézték, hogy a családtagok együtt vannak-e. A szobákban szalma volt leterítve, tele tetvekkel. Másnap mindenki megalázva, szégyenkezve, vakaródzott a tetvektől, a partizánok pedig nevelték. Egy hét után

megérkeztek a zsablyai magyarok, akik elmondták, hogy Csúrogon a szerb lakosok kifosztották a magyar házakat. Tavasszal megjöttek az otthonukból kiűzött mozsori magyarok is.

Keserű sors várt a tábor lakóira. Kukoricát daráltak, azt főzték só nélkül, és azzal etették az embereket, mint az állatokat. Sokan megbetegedtek és meghaltak, közöttük sok kisgyermek. Egy partizán nő volt a parancsnok, aki lóháton járt és verte a tábor lakóit, mondván, hogy mindennap legalább száz embernek meg kellene halni, akkor az életben maradottnak jobb bánásmódban lenne részük.

A halottakat kocsira rakták, volt, aki még élt, amikor elvitték, és a német kriptákba dobálták. Amikor a kripták megteltek, a halottakat lerakták a földre, és mésszel leöntötték. A halottakat elkísérni és gyászolni nem volt szabad. Gyász csak a szívekben volt.

A háború után Jugoszlávia Nemzeti Felszabadító Bizottságának adatai szerint a járeki táborban 3632 magyar sínylődött.²²

Öt kegyetlen hónap után Járekról Gajdobrára (Szépliget) hajtottak bennünket. Aki itt halt meg, annak már deszkából ládát készítettek és abban temették el. A bánásmód kissé embe-ribb volt. Legalábbis a halottak részére.

1945. szeptember derekán papírral a kezükben szabadon engedték a tábor lakóit.

A papíron az állt, hogy bárhova mehetnek Csúrog, Zsablya és Mozsor kivételével. A döntést az akkori Vajdasági Képviselőház Elnöksége hozta a belügyi szervek javaslatára. (A papír pecséttel és aláírással ellátva.)

Így váltak földönfutókká a meggyötört, megalázott, megkínzott, kifosztott és egy szál ruhában maradt, csontig lesóványodott magyarok.

Közöttük az én édesanyám is, negyedmagával.

²² Dr. Mészáros Sándor: *Holtá nyilvánítva* című könyvéből.

A házainkban attól kezdve mások laknak, a földjeinket mások szántják.

1946 februárjában a Zsablyai Járási Népbíróság döntést hozott, mely szerint alkalmazni kell a kollektív bűnösséget a magyarok felett. Ezen a papíron is ott van a pecsét és az aláírás.

E döntéssel osztották vagy adták el a magyarok házait és földjeit. Ingóságukat addigra elrabolták, széthúzták.

A kegyetlen poklot túlélő, hontalanná vált magyarok szétszóródtak szerte a világban. Oda mentek, ahova a munkájukért befogadták őket.

Az átélt szörnyűségekre nem emlékezhetek, hiszen nagyon kicsi voltam, azonban édesanyám sokat mesélt róla. Édesapám hiánya és a haláltáborban eltöltött idő, ahol nagyon megbetegedtem, az utolsó kenetet is rám adták, a szegénység, a hontalanság végig kísért, egész eddigi életemen. Már gyermekkoromban megértettem, hogy miért nincs apám és miért sírt és dolgozott annyit édesanyám, és miért kell mindig másik házban lakni, és miért nincs ágyam, mint a másik gyerekeknek. Megértettem, és éreztem, hogy milyen borzasztó nagy igazságtalanság történt velünk. Később még szomorúbbá tett az a tudat, hogy mást tanítottak az iskolában és mást az édesanyám.

Azóta sok idő elmúlt.

Az ártatlanul kivégzett magyaroknak még a mai napig nincs fejfájuk, a sírhelyüket lassan belepi a szemét, amit a környék lakói hordanak rájuk.

Vártam, hogy a történészek feldolgozzák, mi is történt 1944-ben, de sajnos nem tették meg. Ezért magam fogtam hozzá kutatni a csúrogi túlélők után, és vallomásaikat leírtam.

A lelki szemeim előtt, mint egy film, úgy peregnek le édesanyám szavai és a túlélők vallomásai. Beigazolódott, hogy nem mindig az az igazság, amit a győztesek írnak, hanem az, amit

a túlélők elmondanak. Bárhol éltek a túlélők, a vallomásuk ugyanaz volt.

1996-ban az összegyűjtött vallomások, okmányok alapján könyvet írtam, *Visszatekintés a múltba* címmel. A tóthfalusi Logos Könyvkiadó jelentette meg, amiért nagy hálával tartozom Utasi Jenő atyának és a megboldogult Keszég Károly újságírónak. Az újvidéki Fórum Könyvkiadó nem volt hajlandó kiadni, de a *Napló* című újság, Karcsi vezetésével megtette ezt.

1999-ben megjelent a következő könyvem, a *Keresem az apám sírját*. Ebben a csúrogi áldozatok mellett felsorolom a zsablyai és a mozsori áldozatok nevét is. Persze az adatok nem teljeseek.

A többéves küzdelmemnek nem sok eredménye lett. Annyi mindenképpen, hogy a Tartományi Képviselőházban több alkalommal módomban volt szóvá tenni és követelni, hogy vegyék le rólunk a háborús bűnösség terhét. A Vajdasági Képviselőház ezt meg is tette. Kimondta, hogy nem ismeri el a kollektív bűnösséget. Mégis úgy érzem, hogy ez nem elég. Ezt ki kell mondania a Szerb Képviselőháznak is. Minket kiűztek a szülőfalunkból, mindenünket elvették, haláltáborba zártak, apáinkat kivégezték és ezekért a szörnyűségekért még senki sem kért bocsánatot.

Nenad Čanak, a Vajdasági Képviselőház elnökének javaslatára alakult egy bizottság a Képviselőházban, melynek az volt a feladata, hogy feldolgozza az 1941–1945 közötti időszakban történt eseményeket. Mint tartományi képviselő, a bizottság tagjaként szerettem volna ketté választani a háború előtti és a háború utáni időszakot. Ugyanis a háborúban ideológiai alapon voltak a kivégzések, persze, sok ártatlan ember esett akkor is áldozatul. Az úgynevezett felszabadulás után viszont kimondottan nemzeti alapon végezték ki a magyarokat, bírósági eljárás nélkül. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a magyarok között nem volt bűnös, de az összes csúrogi, zsablyai magyar,

akiket kivégeztek, nem voltak bűnösök, és azok sem, akiket a haláltáborba zártak.

Nem mellékes megjegyezni, hogy a magyar katonaság bevonulásakor a szerbek kezdték a lövöldözést.

A bizottság tagjaként alkalmam volt betekinteni a Vajdasági Múzeum irattárába. Kezembe került az 1944-ben kivégeztek egyik listája. Azon több mint 400 csúrogi név szerepelt. A dosszié címe ez volt: *A likvidált háborús bűnösök*. Bírósági ítélet sehol. Ezen a listán voltak olyan nevek, amelyeket a kutatásom során nem találtam.

A kivégzett magyar áldozatok száma, amit sikerült összeszedni, de nem teljes, a következő:

Csúrog:	555
Zsablya:	255
Mozsor:	62

A *járeki* haláltáborban **46** csúrogi felnőtt és **45** gyermek halt meg. Ugyanott a *zsablyai* áldozatok száma **21** felnőtt és **10** gyermek. A *mozsori* áldozatok száma **5** felnőtt és **11** gyermek.

A *gajdobrai* táborban **14** csúrogi magyar halt meg, közülük **4** felnőtt személy, a többi gyermek. A *zsablyai* áldozatok száma **8**, egy felnőtt van közöttük. A *mozsori* halottak száma **5**, egy felnőtt van közöttük.

A névsor nem teljes. Talán soha nem is lesz az. Számomra, és azok számára, akik minden évben ott vannak a megemlékezésen Csúrogon, nem a számok a fontosak, hanem az, hogy azon a helyen, ahova valamikor a dögöket dobálták, oda vitték az ártatlanul kivégzett magyarokat is, ezzel is megalázva őket. Bár csontjaikat már eltüntették, de a szeretteinknek nem csak csontjuk volt, hanem szívük is, és a szívük ott porladt el. 1994 óta ezért emlékezünk meg minden évben ezen a helyen. Az ártat-

lanul kivégzett emberek mindannyiunk áldozatának kell lennie és nem csak a hozzátartozókéinak.

1994-ben, a szomorú esemény ötvenedik évfordulója alkalmából, mint tartományi képviselő engedélyt kértem, hogy megemlékezhessünk Csúrogon, a sintérgödörnél az ártatlanul kivégzett magyarokról. Engedélyt nem kaptam. Mégis elmentünk. Miként azóta is minden évben. A keresztet csak néhány napig állnak, mert valakik mindig eltüntetik.

2002 októberében, a saját felelősségemre, felállítottunk egy kőből készült emléktáblát, engedély nélkül. A kőtáblán ez állt:

Akikért nem szólt a harang 1944/45

Egy hét után táblát a ledöntötték. November harmadikára újból felállítottuk. Ekkor tartottuk a megemlékezést.

A megemlékezésen először volt jelen a Vajdasági Képviselőház szerb ajkú alelnöke, Miroslav Mrnuštik, aki fejet hajtott az ártatlanul kivégzett magyarok előtt. Azt hittem, azt hittük, hogy új fejezet kezdődik. Talán ezután az emléktábla örökké állni fog. Nem így történt. Harmadnapra a vandálok újra ledöntötték, és ezúttal kalapáccsal szétverték, hogy ne lehessen újra felállítani.

A következő évben ismét elhelyeztünk egy keresztet, miként korábban is tettük.

A 2005-ben felállított kereszt 2006. április 19-ig állt. Ez volt eddig a leghosszabb idő.

2006. április 17-én meghozták a rehabilitációról a törvényt, és utána két napra, 19-én már nem áll a kereszt, letörték és eldobták, sőt az emléktábla-darabokat még apróbbra verték és szétdobálták. Ezzel a vandál cselekedettel akarták a tudtunkra adni, hogy nem értenek egyet a rehabilitációs törvénnyel.

Hatvan év után végre meghozták a rehabilitációról a törvényt, amit nagyon régóta vártunk. Azonban ez a törvény csak azokra érvényes, aki egyénileg kéri a rehabilitációt a hozzátartozójáért vagy önmagáért. A háborús bűnösséget az összes csúrogi, zsablyai magyarra hozták meg, kollektív bűnösnek kiáltottak ki bennünket, most mégis egyénileg kell kérni, és a bíró „jó akaratától” függően veszik le rólunk ezt a terhet.

Remélem, egyszer mégis rehabilitálják mindazokat, akiket ártatlanul meghurcoltak és kivégeztek.

Addig is nekünk minden évben meg kell emlékeznünk az ártatlanul kivégzett magyarokról, hogy az utókor ne feledje el őket.

2006. október 29-én újabb kőtáblát állítottunk fel a következő felirattal:

Kőbevésett fájdalom 1944/45

A kőtábla mellé felállítottunk egy keresztet, melyre Légvári Sándor a következő feliratot véste:

*Giz-gaz, dimb-domb, jeltelen sírok
Mért fáj az másnak, ha én itt sírok*

Ezen a megemlékezésen részt vett dr. Becsey Zsolt, EU parlamenti képviselő és Egeresi Sándor, a Vajdasági Képviselőház alelnöke.

